

Рис. Схема механізму державного регулювання фармацевтичного ринку

Державне регулювання має свої функції, інструменти (методи) та відповідні органи. Зокрема, головні функції державного регулювання фармацевтичного ринку такі: 1) підтримка пропорційності виробництва та споживання, антициклічне регулювання; 2) підтримка та розвиток конкуренції, антимонопольні заходи; 3) перерозподіл доходів та соціальний захист підприємців і споживачів фармацевтичних товарів. До інструментів, або методів державного регулювання підприємництва, належать: податково-бюджетна система (фіскальна); цінове регулювання; кредитно-грошове регулювання; зовнішньоекономічне регулювання (митні збори, ліцензії, квоти).

Отже, керуючись переліком функцій інституційних одиниць, визначенням сектору загального державного управління (СЗДУ) та елементів інфраструктури фармацевтичного ринку, вбачаємо такий взаємозв'язок: інституційні одиниці фармацевтичного ринку, що належать до сектору загального державного управління, виступають, водночас, елементами інфраструктури цього ринку.

Література

1. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади : навч. пособ. / за заг. ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2002. – С. 277-278.
2. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / за ред. З. Вагаманюк. – Львів : Вид-во "Новий Світ-2000", 2005. – С. 22.
3. Класифікація інституційних секторів економіки України, затверджена Наказом Державного комітету статистики України 18.04.2005 р., № 96 із змінами і доп. від 12.07.2007 р., № 214.

4. Малий І.Й. Інституціональні чинники державного управління економікою / Стратегія економічного розвитку України : наук. зб. – К. : Вид-во КНЕУ. – 2002. – Вип. 6. – С. 103-109.

5. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К. : Вид-во "Основи", 2000. – 198 с.

6. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : монографія / кол. авт.; за ред. д-р екон. наук, проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка", 2003. – С. 478.

Дутчак І.Б. Место и роль государственных институтов в регулировании фармацевтического рынка в Украине

Рассмотрены роль и место государственных институтов в регулировании фармацевтического рынка, определены функции, которые эти институты выполняют для нужд хозяйственного и социального развития, а также предложена схема механизма государственного регулирования фармацевтического рынка в Украине. Место государственного регулирования экономики определяется через функции государственного регулирования экономики. Государственное регулирование фармацевтического рынка гарантирует реализацию социально-экономических прав человека при распределении медикаментов, выравнивает структурные и региональные диспропорции в обеспечении медикаментами и гарантирует удовлетворение требований к качеству медицинских средств.

Ключевые слова: фармацевтический рынок, государственное регулирование, институциональные условия, институциональные факторы, механизм государственного регулирования.

Dutchak I.B. The Place and Role of State Institutions in the Regulation of the Pharmaceutical Market in Ukraine

The role of public institutions in the regulation of the pharmaceutical market is examined, the functions that these institutions perform for the needs of economic and social development, as well as the proposed scheme of the mechanism of State regulation of the pharmaceutical market in Ukraine, are defined. The place of public sector in the mixed economy is identified through the function of State regulation of the economy. State regulation of the pharmaceutical market is supposed to guarantee the realization of socio-economic rights in the distribution of medicines, aligns the structural and regional imbalances in providing medicines and compliance requirements on the quality of medicines.

Key words: pharmaceutical market, government regulation, institutional environment, institutional factors, the mechanism of State regulation.

УДК 330.46

Аспір. М.О. Жук; проф. В.В. Здрок, канд. техн. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ФУНКЦІЙ СИСТЕМИ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ НА МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНІ

За допомогою системного підходу розглянуто структуру та функції системи домогосподарств України на макроекономічному рівні, проведено аналіз взаємодії її елементів та навколишнього середовища. Здійснено класифікацію властивостей системи домогосподарств України, представлено визначення системи домогосподарств країни в контексті кібернетичного дослідження. Результати дослідження можна використати як теоретичну основу для практичного покращення ефективності управління у системі домогосподарств України на макроекономічному рівні.

Ключові слова: домогосподарство, система домогосподарств, системний аналіз, макроекономічний рівень.

Постановка проблеми. Система домогосподарств є соціально-економічною системою, вона виконує функції як соціального, так і економічного характеру. Досить важко визначити які функції домогосподарства більш важливі: економічні чи соціальні. Від початку створення інституту домогосподарства ці два види функцій тісно співіснували. Соціальні функції домогосподарства загалом залишилися незмінними по своїй суті, проте економічні функції домогосподарства постійно піддаються прогресивному впливу, набувають змін, стають більш вагомими, тому їхнє дослідження завжди буде актуальним.

Економічні функції системи домогосподарств значно впливали на існування та розвиток людства ще за первісних часів, а також із появою першого відтворювального сільськогосподарського виробництва в доіндустріальному суспільстві. Сьогодні в багатьох країнах, що розвиваються, виробництво сільськогосподарської продукції переважно зосереджене в домогосподарських системах. Для більш розвинених країн характерний розвиток складнішого домогосподарського виробництва, ніж просте сільське господарство, у вигляді сімейного бізнесу різного масштабу.

Мета дослідження. Головна мета дослідження полягає у вивченні системи домогосподарств як єдиного цілого для створення ефективного теоретичного інструментарію вирішення різноманітних комплексних проблем функціонування домогосподарств, напрямів їхнього перспективного розвитку та створення засобів ефективного управління ними із застосуванням системного підходу.

Об'єктом дослідження є система домогосподарств країни. Предмет дослідження – структура системи домогосподарств на макроекономічному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед українських економістів, які досліджували проблему домогосподарств, можна виділити М.Л. Литвак [4], Ю.Ю. Станкевич [5], еколого-економічні відносини домогосподарств розглянуто А.Ю. Жулавським та О.О. Каленською [2], ґрунтовні дослідження у сфері фінансів домогосподарств здійснила Т.О. Кізіма [3].

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічні системи, до яких відносять систему домогосподарств, – це складно організовані сукупності елементів, серед яких повинні бути окремі індивіди чи об'єднані групи індивідів, поєднані зв'язками різноманітної природи та взаємовідносинами, що формують цілісний комплекс та здійснюють взаємоузгоджені соціальні й економічні функції згідно з певними зазначеними закономірностями, характерними цій системі, та чітко сформованою метою функціонування.

На першому етапі вивчення структури та функцій системи домогосподарств України на макроекономічному рівні розглянуто відому структурну схему трьохсекторної економіки, до складу якої входять держава, фірми-виробники та домогосподарства (рис.).

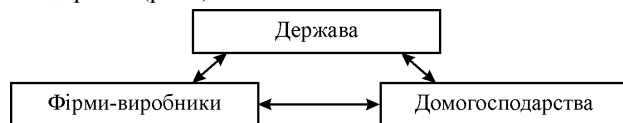

Рис. Структурна схема трьохсекторної економіки

Держава в такій економіці виступає регулятором та основним суб'єктом управління у країні за допомогою створених владних, урядових та інших організацій, сформованої роками нормативно-правової бази та певних ustalених традицій. За ступенем важливості функціонування всі компоненти схеми рівно-сильні, але за умови своєї взаємодії фірми-виробники та домогосподарства вважаються підлеглими відносно державного апарату, що є наслідком природної потреби функціонування макроекономічної системи загалом. Системи домогосподарств та фірм-виробників відображено на одному рівні ієрархії. Ці три агрегованих сектори тісно взаємодіють між собою та залежать один від одного шляхом зв'язків між ними. Ці зв'язки відображають визначені матеріальні та інформаційні канали, за допомогою яких відбувається взаємодія всієї макроекономічної системи країни.

За допомогою матеріальних каналів відбувається обмін не тільки матеріальними ресурсами, але й фінансовими, а за допомогою інформаційних каналів здійснюється передача інформації про стан, потреби, можливі зміни в кожній ланці, а також, щонайважливіше, управлінських сигналів.

Взаємодія держави та системи домогосподарств. Передусім державний апарат створено з метою забезпечення функціонування, життєздатності, безпеки, захисту інтересів та гідного рівня життя своїх громадян. Одним із методів забезпечення цієї мети є здійснення трансферних платежів, надання субсидій та інших видів соціальної допомоги, проте цю мету не можливо досягнути без активної участі домогосподарської системи. Своєю чергою домогосподарства беруть участь у виробництві благ, формуванні людського капіталу, сплачують різні податкові платежі (особливо непрямі), завдяки чому відбувається тісний взаємозв'язок цих двох елементів економічної системи.

Важлива роль, яку система домогосподарств відіграє в економіці країни під час взаємодії із фірмами-виробниками, полягає у тому, що вони є постачальником факторів виробництва, і це не тільки робоча сила, але й інші фактори виробництва. Наприклад домогосподарства можуть здавати в оренду земельні ділянки для того, щоб з допомогою цих ділянок фірми здійснювали свою господарську діяльність. Крім цього, домогосподарства є великим ринком збуту продукції, виробленої фірмами, будучи при цьому основними споживачами цієї продукції. Водночас домогосподарства можуть бути інвесторами, прямими чи опосередкованими, частина заощаджень яких вкладається у розширення виробництва вже наявних підприємств чи на створення нових.

Аналіз структури системи домогосподарства України продовжено за допомогою детальнішого дослідження функціонування агрегованої сукупності всіх домогосподарств країни на макроекономічному рівні.

У цьому випадку між елементами системи відсутні взаємовідносини суворої підлеглості за ієрархією, що є характерним для сучасного розвиненого суспільства. Функціонально всі домогосподарства можна вважати однаковими з незначними відмінностями, якими можна знехтувати під час здійснення макроекономічних досліджень.

Усі домогосподарства у країні поєднані між собою матеріальними та інформаційними зв'язками, проте сила цих зв'язків різна і значно залежить від те-

риторіального розміщення і особливо від соціально-родинних відносин між домогосподарствами. За допомогою інформаційних зв'язків відбувається обмін інформації між домогосподарствами різного ступеня важливості, починаючи від звичайних новин і завершуючи обміном досвідом про здійснення ефективної економічної діяльності. Матеріальні зв'язки можуть бути засобом обміну фізичними чи монетарними ресурсами між домогосподарствами.

Під час дослідження системи домогосподарств країни на макроекономічному рівні доцільно розглядати територіальний поділ домогосподарств за їхньою приналежністю до певної територіальної громади. Домогосподарства територіальних громад також поєднані між собою матеріальними та інформаційними зв'язками, функціонування яких аналогічне до випадку, описаного вище. Термін "територіальна громада" вжито для того, щоб можна було проводити аналіз системи домогосподарств різного рівня агрегування. Під терміном "територіальна громада" можна розуміти такі рівні узагальнення, як: область, район, населений пункт, вулиця, окремих будинок.

Для системи домогосподарств на макроекономічному рівні характерні типові досить прості за своєю структурою поєднання елементів та зв'язків між ними. Щодо самих зв'язків варто відзначити, що вони напрямлені, але дуже часто, залежно від особливостей домогосподарств, можуть бути різноманітної сили, для них не характерне підпорядкування, а найважливішою ознакою є рівноправність.

Під час системного аналізу будь-якої системи важливим кроком є правильна класифікація системи, що підлягає вивченню, для того, щоб правильно розв'язувати прикладні завдання та використовувати відповідні формалізовані методи дослідження. Класифікацію властивостей системи домогосподарства України на макроекономічному рівні представлено у таблиці.

Табл. Класифікаційні ознаки системи домогосподарства на макроекономічному рівні

№ з/п	Класифікаційна ознака	Клас системи домогосподарства на макроекономічному рівні
1	За походженням	природна
2	За природою елементів	реальна
3	За видом відображуваного об'єкта	соціально-економічна
4	За складністю взаємозв'язків	велика, проста
5	За характером поведіння	керована (кібернетична)
6	За характером переходу з одного стану в інший	динамічна
7	За характером взаємозумовленості подій	стохастична
8	За мірою впливу навколишнього середовища	відкрита
9	За ступенем організованості	добре організована, зі здатністю до самоорганізації
10	За тривалістю існування	постійна
11	За реакцією на збурювальні чинники	активна
12	За здатністю до рівноваги	рівноважна
13	За стійкістю	стійка

За своїм походженням система домогосподарства на макроекономічному рівні належить до природних систем, яка виникла та функціонує за участі лю-

дини. Завдяки участі людини у системі домогосподарства її можна виокремити в категорію цілеспрямованих систем. Крім цього, за природою елементів та її підсистем система домогосподарства належить до класу реальних систем.

За складністю взаємозв'язків між елементами системи домогосподарств на макроекономічному рівні її можна віднести до досить великих та простих систем. Її характерна розгалужена структура із значною кількістю взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів – усіх домогосподарств у національному масштабі, що свідчить про величину системи. Проте система домогосподарства на макроекономічному рівні не відзначається надто тісними зв'язками, що свідчить про її структурну простоту. Присутність елементів управління у системі домогосподарства відносить її до класу кібернетичних систем.

За характером переходу з одного стану в інший система домогосподарства на макроекономічному рівні належить до динамічних, тому що переходи у нові стани цієї системи не відбуваються миттєво, а внаслідок деякого поступового процесу змін. Оскільки система домогосподарства є соціально-економічною системою і на її функціонування значною мірою має вплив людський фактор, то з погляду взаємозумовленості подій, які відбуваються у системі домогосподарства, її відносять до стохастичних.

Відносно міри впливу навколишнього середовища і практичної значущості цього впливу систему домогосподарства на макроекономічному рівні відносять до відкритих:

- система домогосподарства цілковито відкрита для факторів впливу навколишнього середовища;
- впливи навколишнього середовища на систему домогосподарства викликають у ній істотні зміни характеру поведінки функціонування елементів системи;
- система домогосподарства взаємодіє двоїсто з навколишнім середовищем, тобто навколишнє середовище також отримує впливи зі сторони системи.

За ступенем організованості система домогосподарства є цікавим об'єктом для дослідження, оскільки, з одного боку, це добре організована система, якій характерні чітко визначені елементи, їхня взаємодія, правила об'єднання та цілі функціонування, можна запропонувати її детермінований опис, але, з іншого боку, у певні моменти часу, зазвичай при запланованих змінах стану системи, їй притаманні процеси самоорганізації. Самоорганізація притаманна всім системам, що мають здатність до розвитку, адаптації до змін умов функціонування, здатність формувати можливі варіанти діяльності й вибирати оптимальну серед усіх доступних альтернатив. Завдяки можливостям пристосування, відновлення і самовідтворення системи домогосподарства можуть об'єднуватись, роз'єднуватись або породжувати нові системи домогосподарств шляхом відділення учасників домогосподарства і можливого об'єднання з учасниками інших домогосподарств за допомогою інструментів соціалізації. Ще однією важливою ознакою системи домогосподарств є властивість до самовдосконалення.

За тривалістю існування система домогосподарств на макроекономічному рівні належить до постійних систем. Деякі природні зміни (розділення, об'єднання, зникнення), що відбуваються у структурі та кількості домогосподарств, не мають жодного впливу в національному масштабі системи домогосподарства на макроекономічному рівні.

За реакцією на збурювальні чинники систему домогосподарств на макроекономічному рівні класифіковано до активних, оскільки за будь-якої зовнішньої дії навколишнього середовища у системі домогосподарства виникає відповідна реакція і протидія. За відсутності будь-яких зовнішніх впливів зі сторони навколишнього середовища система домогосподарства може зберігати свій теперішній стан досить тривало, що свідчить про властивість рівноваги системи. Крім цього, її характеризує така класифікаційна ознака, як стійкість, тобто здатність повертатись у стан рівноваги після виведення її з цього стану в наслідок впливу зовнішніх збурювальних чинників навколишнього середовища.

Система домогосподарств на макроекономічному рівні успішно функціонує в навколишньому середовищі завдяки пристосованості та узгодженості з ним. Основними характерними рисами зовнішнього середовища системи домогосподарств є його складність, рухомість та невизначеність. Складність навколишнього середовища виявляється через неймовірно велику кількість можливих факторів впливу. Рухомість навколишнього середовища означає частоту змін цих факторів впливу. Невизначеність навколишнього середовища проявляється у неможливості повного прогнозування усіх факторів впливу та ступеня їхнього впливу на систему.

Навколишнє середовище у вигляді державного апарату має змогу здійснювати управління системою домогосподарств на макроекономічному рівні. Це управління здійснюється за допомогою фіскальної та монетарної економічної політики і має найбільший вплив на споживчу та заощаджувальну економічні дії системи домогосподарств на макроекономічному рівні.

Визначення системи домогосподарств на макроекономічному рівні в контексті кібернетичного дослідження можна представити так: система домогосподарств країни – це одна з важливих підсистем складної динамічної економічної системи країни, елементами якої є всі домогосподарства, розміщені на території цієї країни, які взаємодіють між собою як цілісний комплекс за допомогою рівноправних інформаційних та матеріальних зв'язків, визначених закономірностей, з умовною наближеністю до абсолютної адитивності елементів та яка має агреговані властивості всіх окремо взятих домогосподарств.

Висновки. Отже, систему домогосподарств України на макроекономічному рівні описано та проаналізовано з урахуванням положень теорії систем і системного аналізу. Вперше застосовано загальні принципи дослідження складних об'єктів, методи системного вивчення та методологію аналізу слабо структурованої проблеми функціонування системи домогосподарств на макроекономічному рівні та взаємодії її елементів із навколишнім середовищем.

Наступними перспективними напрямками дослідження може бути застосування методів системного аналізу для поглиблення знань щодо структури та функціонування домогосподарства як системи на мікроекономічному рівні. Теоретичні засади, запропоновані в дослідженні, можна використати як основу для практичного покращення ефективності управління у системі домогосподарств України на макроекономічному рівні.

Література

1. Жулавський А. Домогосподарство в системі еколого-економічних відносин / Аркадій Жулавський, Ольга Каленська // Вісник СумДУ : зб. наук. праць. – Сер.: Економіка. – 2009. – № 2. – С. 59-63.
2. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: Сучасна парадигма та доміанти розвитку : монографія / Тетяна Олексіївна Кізіма. – К. : Вид-во "Знання", 2010. – 431 с.
3. Литвак М.Л. Домогосподарство в умовах перехідної економіки інверсійного типу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 – "Економічна теорія" / Марина Леонідівна Литвак; КНУ ім. Тараса Шевченка. – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 16 с.
4. Станкевич Ю.Ю. Домогосподарство в ринковій економічній системі та його відображення у світовій економічній думці XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 – "Економічна теорія та історія економічної думки" / Юлія Юрївна Станкевич; КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – К., 2010. – 19 с.

Жук Н.А., Здрок В.В. Анализ структуры и функций системы домохозяйств Украины на макроэкономическом уровне

С помощью системного подхода рассмотрена структура и функции системы домохозяйств Украины на макроэкономическом уровне, проведен анализ взаимодействия ее элементов и окружающей среды. Осуществлена классификация свойств системы домохозяйств Украины, представлено определение системы домохозяйств страны в контексте кибернетического исследования. Результаты исследования можно использовать в качестве методологической основы для практического улучшения эффективности управления в системе домохозяйств Украины на макроэкономическом уровне.

Ключевые слова: домохозяйство, система домохозяйств, системный анализ, макроэкономический уровень.

Zhuk M.O., Zdrok V.V. The Analysis of the Structure and Functions of the Household System of Ukraine at the Macroeconomic Level

The structure and functions of the household system of Ukraine at the macroeconomic level was considered and the analysis of interaction of its elements and the environment was conducted with the help of system approach. The classification of the properties of Ukraine's household system was made. The definition of the household system of the country in the context of cybernetic research is proposed. The results of the study can be used as a theoretical basis for improvement of the effectiveness of management processes in households at the macroeconomic level.

Key words: household, household system, system analysis, macroeconomic level.

УДК 338.5

Аспір. Я.М. Кінчарська; доц. І.І. Малярчук, канд. екон. наук – Українська академія друкарства

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Шляхом узагальнення наукового доробку та за результатами власних теоретичних досліджень доведено пріоритетність формування системи економічної безпеки для кожного суб'єкта господарювання як найбільш важливої умови виживання та розвитку в сучасних реаліях ведення бізнесу в Україні. Сформовано вимоги до системи економічної безпеки підприємства, принципи її проектування та організації; розглянуто функції системи економічної безпеки підприємства та деталізовано їх завданнями, що вона повинна вирішувати; розроблено структуру механізму економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: система економічної безпеки підприємства, принципи, функції, завдання, механізм економічної безпеки.